

УДК: 339.9.01

Р.О. Антошик

Інститут підприємництва та перспективних технологій

ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС

© Антошик Р.О., 2002

Висвітлено основні сторони інтеграції України до ЄС. Показані передумови, потрібні для того, щоб об'єднання мало ефективний характер і не призвело до погіршення соціально-економічної ситуації для тієї чи іншої сторони. Пропонується розподіл європейських країн на три умовні зони для виявлення тих країн, з якими можлива співпраця на найвищому рівні.

We have showed general aspects and principals of Ukrainian integration into EC. Also we have showed basic environment, which Ukraine and EC must provide to promote the effectiveness from integration and divided EC into three parts according to level of political and economical situation, so we can see those countries with which we can work on a highest level.

З розпадом соціалістичної системи і послабленням її організуючого центру – СРСР – в Україні почалися відцентрові тенденції як політичного, так і економічного характеру. Україна була настільки сильно інтегрована до складу соціалістичної системи, що ця інтеграція скоріше нагадувала органічну єдність усіх країн, які в неї входили. Політична деінтеграція країн колишньої радянсько-соціалістичної системи спричинила економічну деінтеграцію цих країн. Наприклад, після розпаду соціалістичної системи самоліквідувався військовий союз під назвою “Варшавський договір”, самоліквідувалася міжнародна економіко-інтеграційна система “Рада економічної взаємодопомоги” і т. д.

У свою чергу, з розпадом СРСР як політичної системи на його території утворилися нові незалежні держави та ліквідувалися центральні економіко-інтеграційні органи, зокрема, органи державного планування, державного постачання, центральний банк тощо. Тобто, Україна на початкових етапах своєї незалежності практично не була інтегрована в якісь міжнародні економічні організації і залишилася сам на сам з важкими наслідками економічної кризи, яка перейшла їй у спадок від колишньої командно-адміністративної системи господарювання [1].

Однак, Україна не могла бути ізольованою ні політично, ні економічно від світового співтовариства, тим більше від найближчих своїх сусідів. Тому з перших днів своєї незалежності Україна, враховуючи реальну політичну й економічну ситуацію як у себе, так і у світі, шукає форми і методи взаємовигідної інтеграції із зарубіжними країнами й окремими економічними структурами. Правда, зміст і форми такої інтеграції набувають двох напрямків: по-перше, запроваджуються нові взаємовигідні інтеграційні форми з новоствореними державами колишнього СРСР, по-друге, виникають взаємовигідні інтеграційні форми з країнами Заходу, насамперед Європи.

Що ми розуміємо під словом “інтеграція”? Говорячи про інтеграцію України у світове господарство, слід розуміти об'єднання економіки України із світовою. Під цим об'єднанням не розуміється повне злиття, хоча і не виключаються такі випадки. У ХХІ ст. не можна говорити про відокремленість економіки окремої країни від інших країн.

Господарство тієї чи іншої країни вже є інтегрованим у світове [2]. Отже, про яку інтеграцію йдеться?

Інтеграція, про яку піде мова нижче, розглядається як **процес об'єднання зусиль двох або більше країн у веденні міжнародної економічної політики з метою досягнення кращих показників внутрішньої економіки кожної з них**. Наприклад, говорячи про інтеграцію України у ЄС, слід розуміти об'єднання зусиль України і країн-членів ЄС у напрямку досягнення взаємної вигоди і покращання економічних показників для кожної з країн.

Інтеграція як об'єднання зусиль може відбуватися на таких рівнях:

– мікроінтеграція – створення філій, спільних підприємств тощо – для ведення таких типів діяльності, які охоплюються мікроекономікою;

– мезоінтеграція – об'єднання та (або) співпраця окремих галузей чи регіонів однієї країни із тотожними галузями чи регіонами іншої країни;

– макроінтеграція – об'єднання деяких частин господарств двох або більше країн для ведення спільної політики в напрямку досягнення економічних цілей держави;

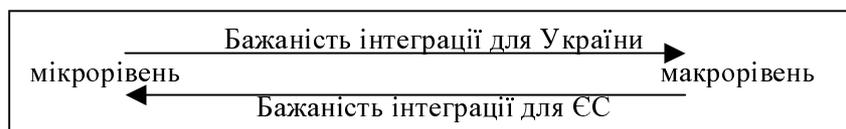
– мегаінтеграція – повне злиття господарств двох або більше країн із створенням окремого керуючого органу, до якого входять представники цих країн (наприклад, ЄС).

Мікроінтеграція можлива з багатьма країнами, адже тут не потрібно створювати особливі передумови. Тільки елементарні умови – політична стабільність (на макрорівні), культура праці (на мікрорівні), галузеві умови (на мезорівні). Мікроінтеграція можлива із дуже багатьма країнами.

Мезоінтеграція потребує тих же умов, що і для мікроінтеграції, але крім них – відповідного законодавства, що стосується галузевої співпраці, особливо врегулювання питання власності (для країн-членів ЄС). Реальними претендентами на реалізацію такого типу інтеграції є країни колишнього соцтабору, які зараз або входять в ЄС, або є асоційованими членами ЄС, а також Росія, Білорусія та інші країни, що знаходяться на тому самому рівні, що Україна, або на дещо вищому.

Макроінтеграція потребує створення усіх передумов, – як політичних, так і правових, економічних, соціальних, культурних, інфраструктурних тощо. Сьогодні реальними претендентами для такої інтеграції є країни, що розвиваються, до групи яких входять і Україна, Росія, Білорусія та інші.

При виборі типу інтеграції слід чітко уявити її напрямок: східний чи західний? Бажання України інтегруватися в Європу обумовлює проблему зростання бажання за типами інтеграції (від мікро до макро), прямо обернену до бажання інтеграції ЄС з Україною (від макро до мікро):

Тобто для української економіки характерне невелике бажання інтегруватись з ЄС на мікрорівні, а найбільше – на макрорівні. А з боку ЄС – навпаки – на сьогоднішній день країни ЄС найменше хочуть інтегруватися з Україною на макрорівні, але дещо більше на мікрорівні.

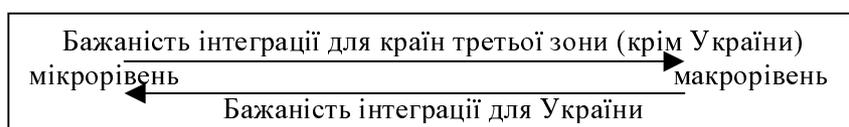
Отже, спостерігається відмінність інтересів. В Україні є розуміння необхідності мікроінтеграції як передумови макроінтеграції, проте цей шлях здається надто довгим, не –

зважаючи на сьогоднішні зрушення у цьому напрямку. Саме тому можливість входження України до ЄС поки розглядається його керівними органами як “подальша”.

Проте чи у всіх європейських країнах склалася така ситуація щодо перспектив співпраці з Україною? Щоб дати відповідь на це запитання, умовно поділимо Європу на три зони. До першої зони входять країни із розвинутим ринковим господарством, для яких характерні процеси поглиблення інтернаціоналізації національних економік, інтеграції в єдину економічну систему. Цій зоні властивий високий рівень технологій і продуктивності праці, висока трудова і професійна етика. Саме з цими країнами на даному етапі для України можлива тільки мікроінтеграція.

До другої зони – зони ринкового господарства з нижчим рівнем технологій, якості робочої сили, а також трудової етики та інтенсивності праці входять країни, де результати ринкових реформ вже проявилися, але ще недостатньо, оскільки ринкові стимули не можуть відразу радикально змінити якість продуктивних сил. Саме з цими країнами можлива не тільки мікроінтеграція, а й мезоінтеграція України. До них належать: Естонія, Латвія, Литва, Чехія, Словаччина, Польща та інші [1].

До третьої зони (куди входить і Україна) належать країни з перехідним типом економіки, яка прямує до ринкових відносин, але має залишки відносин і структур централізованого управління. У цих країнах відносно розвинуті технології базових галузей економіки, але існує висока затратність і низька ефективність галузей виробництва товарів і надання послуг для споживчого ринку. Ці країни здебільшого торгують сировиною. До них належать Росія, Білорусія, Україна, Болгарія, Румунія та інші. Теоретично Україна могла б інтегруватися з ними навіть на макрорівні – для вирішення ряду економічних та соціальних питань, не кажучи вже про мезо- чи мікрорівень. Але аналіз економічних процесів в Україні за останні роки свідчить, що Україна не поспішає інтегруватися з ними на мезо- чи мікрорівні. Якщо дещо переробити попередню схему, то вона виглядатиме так:

Говорячи про передумови інтеграції, потрібно згадати, що існують такі основні передумови [1]:

- політико-правові;
- економічні;
- соціально-культурні;
- інфраструктурні.

Світова економічна система розвивається на базі національних економік політично незалежних держав. Інтеграція господарських систем цих країн у світову економічну систему не передбачає політичної інтеграції з позбавленням незалежності якоїсь із країн. Навпаки, політична самостійність країни є важливою умовою розвитку національної економіки та її адаптації до світових господарських зв'язків. Тому для швидшої інтеграції України в систему світової економіки необхідне створення як низки політико-правових передумов усередині країни, так і відповідного відношення суб'єктів світового господарства. До політико-правових передумов належать:

- політичне визнання України;
- забезпечення територіальної цілісності і створення адекватної системи національної безпеки;
- побудова демократичної держави;
- безумовне виконання міжнародних зобов'язань, особливо у сфері прав і свобод людини;
- пряма участь у регіональних і глобальних політичних процесах;
- формування відповідного законодавства і вироблення ефективних механізмів та інструментарію його виконання.

При цьому механізм забезпечення згаданих передумов має бути простим і ефективним, він повинен не ускладнювати реалізацію господарських відносин, а забезпечувати швидкий рух усіх ресурсів і реалізацію взаємовигідних інтересів партнерів по співробітництву.

Входження України в систему світової економіки вимагає від неї радикального реформування господарської системи, тобто надання їй таких економічних рис, які характерні для інтегрованих у світову систему національних економік. Це процес складний і тривалий, оскільки вимагає цілковитої реорганізації відносин власності, структури виробництва, системи розподілу, створення ринкової інфраструктури та інше. Тому для входження України у світову економічну систему їй необхідно створити такі економічні передумови [1]:

- забезпечення економічної й інституційної підтримки національного суверенітету;
- проведення оцінки економічного потенціалу і визначення напрямів структурної перебудови;
- розроблення і забезпечення реалізації обґрунтованої програми переходу до ринкових відносин з пріоритетом роздержавлення і приватизації, соціального захисту населення;
- оцінка експортного потенціалу, вироблення експортно-імпорتنих стратегій й адекватного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- введення національної грошової одиниці у систему міжнародних розрахунків.

Національні економіки країн, що входять до системи світових господарських зв'язків, зорієнтовані на вирішення соціально-культурних проблем власного суспільства. У світогосподарські зв'язки вони вступають, виходячи з національних інтересів, зокрема для вигідного співробітництва, торгівлі, руху ресурсів між партнерами, підвищення ефективності національного виробництва, залучення зарубіжних інвестицій тощо. І основною метою такої інтеграції має стати підвищення життєвого рівня усіх членів суспільства. Інтеграційні процеси повинні переконати і виробників, і споживачів у країні, що такі зв'язки є вигідні як з економічного, так і з культурного, політичного погляду і т. д. Престиж країни на світових ринках залежить не лише від політики держави в цьому плані, а й від конкретних виробників, культурно-мистецьких діячів, спортсменів, науковців, представників національних меншин та інших категорій людей. Тому Україні необхідно забезпечити створення і таких соціально-культурних передумов:

- формування сучасної, зорієнтованої на світові пріоритети системи народної освіти;
- розвиток контактів з українцями, які мешкають за межами України;
- формування почуття власної національної гідності, створення умов соціально-культурної життєздатності національних меншин України.

У розвитку світових господарських зв'язків визначальним є рівень мобільності капіталів, ресурсів, товарів, робочої сили і т. д. Швидкість їх руху, зниження затрат на переміщення визначають престиж на світових ринках тієї країни, яка зуміє їх забезпечити, вигідність співробітництва з нею. Для розвитку національної економіки та її входження до світової економічної системи недостатньо мати відповідний виробничий потенціал. Для цього необхідно мати розвинену виробничу і соціальну інфраструктуру, яка б відповідала її світовим зразкам. Тому для плідного розвитку світових господарських зв'язків необхідно забезпечити такі інфраструктурні передумови:

- розвиток транспортних комунікацій;
- розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних систем з їх включенням до міжнародних систем.

Хто і коли після падіння "залізної завіси" стане новим членом ЄС? Зараз головні претенденти – Угорщина, Польща, Чехія. Новий глава вищої виконавчої влади – Комісії Європейських співтовариств Романо Проді (до цього – Жак Сантер) зарекомендував себе гарячим шанувальником розширення Європейського Союзу на Схід. "Я глибоко переконаний, що розширення Європейського Союзу – наш історичний обов'язок, і тільки після його виконання ми можемо говорити про реалізацію ідеї загальної Європи, проникнення в душу Європи", – заявив Романо Проді в одному з інтерв'ю. Можливість розширення передбачена Договором про ЄС 1992 р. Але критерії, що використовує ЄС при розгляді прохань потенційних кандидатів, є не тільки предметом Договору про ЄС, але і точкою зору, прийнятою у межах Ради Європи. У 1993 р. Європейська Рада, що зібралася в Копенгагені на вищому рівні, визначила критерії, яким повинні відповідати країни колишнього "східного блоку" для вступу в Союз:

- демократія і повага до прав людини в політичній сфері;
- життєздатна ринкова економіка;
- відповідність законодавства правовим нормам ЄС. Країни-кандидати повинні бути економічно і політично підготовлені. У свою чергу ЄС повинен бути сам цілком готовий до такого розширення без завдання шкоди для динаміки інтеграції і для інтересів країн-членів ЄС загалом.

Прагнення країн Східної і Центральної Європи вступити до ЄС зустріло розуміння як керівних органів, так і серед його держав-членів. Однак, їхня підтримка на даному етапі полягає більше в розумінні політичного, ніж економічного характеру. У результаті вступу до ЄС Албанії, Польщі, Чехії, Естонії, Словенії та Кіпру населення ЄС збільшиться на 100 млн. жителів і становитиме близько 470 млн. осіб. Значно розшириться територія ЄС, що дозволить підсилити політичну вагу ЄС у світі, велика частина Європи буде об'єднана у межах загальної політичної, економічної та екологічної безпеки. Разом з тим настільки ж очевидно, що збільшення країн-членів до 25 може знизити ефективність функціонування ЄС. У ЄС не переоцінюють економічну ефективність розширення на Схід. Однак, у довгостроковій перспективі очікуються визначені позитивні наслідки в економічному плані. У першу чергу, повинні прискоритися темпи економічного росту, розширитися споживчий ринок; зросте інвестиційна активність, знизиться рівень безробіття. Динамічний розвиток економіки країн Східної і Центральної Європи покликаний влити "свіжу кров" у процес європейської інтеграції. Але економічно на даному етапі країни-претенденти можуть бути лише тягарем для ЄС, оскільки ВВП на душу населення в них становить лише 32 % від рівня ЄС [3]. Не завершена уніфікація їхнього законодавства з "європейським правом" і

реформа фінансово-банківського сектора. Приватизація в країнах-претендентах найчастіше зводилася до зміни форм власності, але не вела до належного підвищення ефективності виробництва. Існують й інші обставини, що вселяють ЄС побоювання:

– нездатність країн-претендентів укластися у межі критеріїв ЄВС і переходу до єдиної валюти – євро;

– виникнення в ЄС (у результаті його розширення) нових претендентів на одержання аграрних і структурних субсидій з бюджету ЄС. Проти цього посилено заперечують регіони ЄС, що є сьогодні його єдиними й основними бенефіціаріями;

– низка нинішніх країн-членів ЄС, що відстають у розвитку, користуються дотаціями з бюджету ЄС (наприклад, Іспанія й Ірландія) можуть зненацька для себе стати його донором через появу менш розвинутих країн, що перших звісно, не влаштовує. Не схиляються до збільшення своїх внесків і провідні країни ЄС. На даний час лише закладаються передумови до того, що на початку XXI століття ЄС буде поєднувати 20-26 країн. Приєднання країн Східної і Центральної Європи до ЄС не стане одноразовим і масовим заходом. Воно розтягнеться на значний період в часі і буде залежати від успіхів того або іншого кандидата в досягненні встановлених показників. Додаткові обмеження для "вступників" поставлені і створенням ЄВС та введенням євро.

1. *Заблоцький Б.Ф., Кокошко М.Ф., Смовженко Т.С. Економіка України. – Львів, ЛБК, НБУ, 1997.* 2. *Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. – К.: Знання – Прес, 2001.* 3. *Філіпенко А.С. Економіка зарубіжних країн. К.: Либідь, 1998.*

УДК 330.322.2:336

П.І. Віблій

Національний університет "Львівська політехніка"

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП В УМОВАХ КРИЗИ

© *Віблій П.І., 2002*

Розглядаються аспекти кризи російських фінансово-промислових груп (ФПГ), що пов'язані з перспективами перерозподілу прав власності на компанії індустріального сектора.

They are considered the aspects of crisis russian financial-industrial groups (FIG), which are connected with prospects of redistribution of ownership on companies of industrial sector.

У 1995 році склалися передумови для ревізії обмежень на інтеграцію промислового і фінансового капіталу, для лібералізації міжкорпоративних зв'язків. Завершилася масова приватизація. Турботу про умови не тільки для виживання, але і для вирішення стратегічних завдань став усе частіше виявляти вітчизняний капітал. Проте одночасно стало очевидно, що до формування ефективної структури власності, що спирається на "тверде ядро" акціонерів, ще дуже далеко. (У цьому, до речі, одна з причин того, що відносна макроекономічна стабілізація влітку 1995 р. не спричинила помітної активізації інвестицій у